
Ronde 7

Hannelore Cornelis (a, c) & Kaat Rykaert (a, b)

(a) Katholiek Onderwijs Vlaanderen

(b) Universiteit Antwerpen

(c) Sint-Jozef-Klein-Seminarie

Contact: *hannelore.cornelis@katholiekonderwijs.vlaanderen*

kaat.rykaert@katholiekonderwijs.vlaanderen

Open doek – aan de slag met theater in de klas

1. Inleiding

Wanneer las u voor het laatst een theatertekst louter voor het plezier? Voor velen zal het antwoord misschien confronterend lang geleden zijn – of zelfs nooit. En toch wordt soms van onze leerlingen verwacht dat zij dit met vanzelfsprekend enthousiasme doen. Het wringt dus dat theater in de klas zo vaak wordt benaderd alsof het om proza gaat, waarbij de levendigheid van het medium naar de achtergrond verdwijnt.

Theatereducatie neemt binnen het domein van literatuureducatie vaak een ondergeschikte positie in. In het onderwijs wordt doorgaans ofwel de nadruk gelegd op het lezen en tekstanalytisch benaderen van theaterteksten, ofwel op de studie van thea-

tergeschiedenis, met aandacht voor bijvoorbeeld het Griekse theater of het werk van Bertolt Brecht. Deze benaderingen doen echter onvoldoende eer aan de veelzijdigheid van theatereducatie. Een volwaardige benadering vraagt immers ook om aandacht voor opvoeringsanalyse, een aspect dat wij in deze presentatie centraal willen stellen.

2. Opvoeringsanalyse

Om onze leerlingen niet enkel inzicht te verschaffen in theater, maar hen ook daadwerkelijk te laten ervaren en waarderen wat theater als kunstvorm te bieden heeft, is het van belang om hen via verschillende invalshoeken te laten kennismaken met de rijkdom van theatervoorstellingen. Bij het werken met theaterfragmenten in de klas kunnen leraren hierbij gebruikmaken van de *Spectator's Guide* van David Hornbrook (2002) en/of het schema over theatertekens van Kowzan (1975), die beide een waardevol kader bieden voor een gelaagde aanpak van theatervoorstellingen. Voor het vinden van geschikt materiaal bestaan meerdere toegankelijke bronnen. Zo is een ruime selectie theaterfragmenten beschikbaar op YouTube en Vimeo, terwijl Vlaamse leerkrachten ook kunnen terugvallen op 'Het Archief voor Onderwijs', dat een schat aan audiovisueel materiaal aanbiedt. Dergelijke fragmenten lenen zich uitstekend voor een *blended* aanpak, waarbij leerlingen de mogelijkheid krijgen om op eigen tempo te kijken en vragen digitaal te beantwoorden, bijvoorbeeld via *BookWidgets*.

Ook bij evaluaties is differentiatie wenselijk. Het aanbieden van meerdere fragmenten waaruit onze leerlingen kunnen kiezen, verhoogt de kans op een betekenisvolle analyse. Een fragment dat inhoudelijk of esthetisch niet begrepen wordt, laat zich immers moeilijk beoordelen op basis van louter een trailer of korte scène. Het betrekken van leerlingen bij de keuze van materiaal kan bovendien leiden tot een grotere motivatie en biedt ruimte om samen te reflecteren over wat als zinvol, uitdagend of inspirerend wordt ervaren.

Deze benadering sluit nauw aan bij het concept van dialogisch literatuuronderwijs, zoals onder meer door Elke D'hoker wordt bepleit. Volgens dit perspectief ontstaat betekenis in dialoog: tussen leerling en tekst, maar ook tussen leerlingen onderling en tussen leerling en leraar. In het geval van theatereducatie betekent dit dat de analyse en interpretatie van theaterfragmenten niet louter een individuele cognitieve oefening is, maar een gezamenlijke zoektocht naar betekenis, waarbij verschillende stemmen en perspectieven een plaats krijgen. Het dialogische model stimuleert zo niet alleen een dieper begrip van theater, maar bevordert ook de ontwikkeling van kritisch denken, empathie en cultureel bewustzijn. Theatereducatie kan daardoor uitgroeien tot een dynamische praktijk waarin leerlingen leren luisteren, reageren en hun eigen interpretaties in gesprek brengen met die van anderen – de essentie van theater zelf.

3. Ervaringsgericht theateronderwijs

Een andere mogelijke aanpak in theatereducatie bestaat erin om onze leerlingen niet enkel te laten analyseren en ervaren, maar om hen ook actief te betrekken bij het zelf maken van theater. Het creatieve proces biedt namelijk de mogelijkheid om inzicht te verwerven in de werking van verschillende theatertekens en om een concreter begrip van theater als kunstvorm te ontwikkelen. Voor theaterliefhebbers klinkt dit als een vanzelfsprekend ideaal, al brengt het in de praktijk ook enkele bedenkingen en aandachtspunten met zich mee die bij de opbouw van lessen zorgvuldig moeten worden overwogen.

Allereerst vraagt een (inter)actieve werkvorm om wederzijds vertrouwen tussen de leerlingen onderling en tussen de groep en de leraar. Het is daarom zinvol om te starten met klassikale opdrachten die een gevoel van veiligheid en samenwerking creëren, alvorens toe te werken naar mogelijk meer individuele toonmomenten. Door leerlingen allemaal tegelijkertijd een opdracht te laten uitvoeren, wordt de drempel verlaagd en wordt er meer veiligheid gecreëerd. Een speelse opwarmer is hierbij onmisbaar. Tekstloze oefeningen rond mimiek, gestiek en ruimtegestiek lenen zich uitstekend tot dit doel: leerlingen bewegen vrij door de ruimte en beelden bijvoorbeeld emoties uit zonder woorden. Dergelijke oefeningen stimuleren expressiviteit, verlagen de drempel om te experimenteren en bevorderen groepsdynamiek. Door na elke oefening een korte nabespreking te houden met de leerlingen (bv. *Hoe heb je getoond dat je verdrietig was zonder woorden te gebruiken?*), komen de theatertekens quasi spontaan aan bod. In sommige gevallen is het dan enkel nog kwestie van de juiste terminologie te koppelen aan de ervaring van de leerlingen.

Ook de fysieke omstandigheden van het klaslokaal spelen een cruciale rol. De grootte en indeling van de ruimte bepalen in sterke mate de haalbaarheid van bepaalde werkvormen. Idealiter kan gebruikgemaakt worden van een ruimte die is uitgerust met een podium en een licht- of geluidsinstallatie. Een dergelijke setting verhoogt niet alleen de betrokkenheid, maar maakt het ook eenvoudiger om emoties en handelingen kracht bij te zetten, en om het performatieve karakter van theater tastbaar te maken.

Wanneer de groep voldoende vertrouwd is geraakt met speelse en collectieve werkvormen, kan geleidelijk worden overgestapt naar oefeningen met tekst. Ook hier is het van belang om alle leerlingen actief te betrekken. Korte, toegankelijke scènes of dialogen vormen een geschikt vertrekpunt en kunnen dienen als opstap naar het werken met bestaande toneelteksten en, in een latere fase, zelfgeschreven materiaal. Een illustratief voorbeeld is het laten uitspreken van een eenvoudige zin, zoals *Ik zie je graag*, in uiteenlopende situaties en met verschillende intonaties, waarbij het publiek de context moet raden. Op die manier wordt niet alleen inzicht verworven in de veelzijdigheid van taal en expressie, maar leren onze leerlingen ook dat acteren meer inhoudt dan tekst opzeggen.

Het is bovendien wenselijk om elke les af te ronden met een speelse *cool-down* en een korte nabespreking. In dit reflectieve moment kunnen leerlingen gezamenlijk vaststellingen formuleren over hun ervaringen, bijvoorbeeld over de wijze waarop emoties tot uitdrukking werden gebracht of hoe samenwerking tot stand kwam. Op die manier wordt de creatieve praktijk ingebed in een leerproces dat zowel expressief, analytisch als reflectief van aard is.

4. Met de klas naar het theater

Tot slot verdient ook het gezamenlijk bijwonen van een theatervoorstelling een plaats binnen theatereducatie. Het verplaatsen van de leeromgeving naar de schouwburg biedt leerlingen de kans om theater in zijn volle complexiteit te ervaren, waarbij tekst, spel, ruimte, licht en publiek samenkomen. Lokale actoren, zoals de gemeente of naburige schouwburgen, doen vaak suggesties die specifiek gericht zijn op een schools publiek. Het loont dan ook de moeite om samen met collega's in het aanbod te graven en bewust te selecteren.

De didactische waarde van zo'n theaterbezoek wordt versterkt wanneer het zorgvuldig wordt ingebed in het leerproces: een korte voorbereiding geeft context, terwijl een nabespreking ruimte creëert voor reflectie en dialoog. Zo groeit een uitstap naar het theater uit tot een betekenisvolle leerervaring die onze leerlingen niet enkel laat beleven, maar ook kritisch leert kijken en interpreteren.

Referenties

- Bergh, H. van den (1991). *Teksten voor Toeschouwers. Inleiding in de dramatheorie*. Mui-derberg: Coutinho
- Besseling, A. (1999). *Theater vanuit het niets*. Amsterdam: Uitgeverij Int. Theater & Film Books.
- Buinen, L. & M. Peters (2000). "Meer jongeren naar theater". In: *Boekmancabier*, 45, p. 235-246.
- D'hoker, E. (2022). *Leerlingen en literatuur: hoe vaardige lezers vormen*. Leuven: Lan-noon Campus.
- Dieleman, C. (2011). "De X factor van theatereducatie: educatieve activiteiten rond-om theatervoorstellingen". In: *Conferentie onderzoek in cultuureducatie 2011: Pa-pers*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, p. 1-14.
- Eggels, P. (2006). *Doe gewoon alsof: dramalessen voor voortgezet onderwijs*. Katwijk aan Zee: Uitgeverij Panta Rhei.

- Feiffer, J. (1998). *Hou me vast*. New York: Dramatist Playservice Inc.
- Geljon, C. (1988). "Toneelteksten in de klas". In: *Vonk*, 18 (2), p. 62-79.
- Geljon, C. (1992). 'Theater voor de lijst. Literaire competentie voor het lezen en bekijken van toneel'. In: W. de Moor & M. van Woerkom (red.). *Neem en lees. Literaire competentie. Het doel van het literatuuronderwijs*. Den Haag: Nederlands Bibliotheek en lektuur Centrum, p. 156-164.
- Groot, L. & S. Merx (z.d.). "Dramaturgical analysis: A relational approach". In: *Forum+*, 28 (3), p. 4-16.
- Haan, J. de & W. Knulst (2000). *Het bereik van de kunsten, een onderzoek naar veranderingen naar de belangstelling voor beeldende kunst en podiumkunst sinds de jaren zeventig*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Heusden, B. van (2009). *Cultuur in de spiegel*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Hornbrook, D. (2002). *On the Subject of Drama*. London: Routledge.
- Rooyackers, P., B. Rooyackers & L. Mende (2002). *100 dialogen: nieuwe theaterteksten voor iedereen vanaf 12 jaar*. Katwijk aan Zee: Uitgeverij Panta Rhei.
- Ruysscher, M. De (z.d.). 'Hedendaag postdramatisch theater in de klas: van onzichtbaar personage naar antagonist'. Antwerpen: Universiteit Antwerpen. [Masterscriptie].
-